

ATASÖZLERİ SADECE GERÇEK VE MECAZ ANLAMLI MIDIR?

Yrd. Doç. Dr. Saadettin KEKLİK
Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi sadikeklik@gmail.com

Özet

Birçok araştırmacı atasözlerini, gerçek anlamlı ve mecaz anlamlı şekilde sınıflandırmıştır. Acaba atasözleri sadece gerçek ve mecaz anlamlı mıdır? Özellikle gerçek anlamlı olduğu ifade edilen atasözleri gerçek anlamlı mıdır? Acaba atasözleri anlamları açısından başka bir şekilde sınıflandırılabilir mi? Makalede bu soruların cevabı aranmıştır. Araştırma betimleyici bir çalışma olup veriler, doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. Çalışmada önce çeşitli araştırmacıardan hareketle atasözleri anlam açısından incelenmiş sonra dört uzman görüşü doğrultusunda değerlendirilmiştir. Daha sonra atasözleri anlamları açısından derecelendirilmiş ve örneklendirilmiştir. Araştırmalarda gerçek anlamlı olduğu ifade edilen atasözlerinin bazılarının kısmen mecaz anlamlı olduğu belirlenmiştir. Kısmen gerçek kısmen mecaz anlamlı atasözlerinin başka bir kavramla adlandırılması gerekmektedir. Araştırmacı bu tür atasözleri için "kısmen mecaz anlamlı atasözleri" kavramını önermektedir. Buna göre, atasözleri ilk defa araştırmacı tarafından gerçek anlamlı, kısmen mecaz anlamlı ve mecaz anlamlı şeklinde derecelendirilmiştir. Bu derecelendirmeye göre, çeşitli atasözleri kitapları tasnif edilebilir. Özellikle ilkokul ve ortaokul öğrencilerine atasözleri öğretilirken öğrencilere önce gerçek anlamlı sonra kısmen mecaz anlamlı daha sonra mecaz anlamlı atasözleri verilebilir.

Anahtar Kelimeler: Atasözü, Mecaz Anlam, Gerçek Anlam, Kısmen Mecaz Anlamlı Atasözü.

DO PROVERBS ONLY HAVE DIRECT AND METAPHORIC MEANINGS?

Abstract

Many researchers divide proverbs in two main categories, those having direct meanings and others with metaphoric meanings. Whether proverbs only have direct and metaphoric meanings? Particularly those proverbs that are known as having direct meanings really have that characteristics? Whether proverbs could be classified in accordance with other criteria? The answers of these questions were sought in this article. This study descriptively analyses and evaluates documentary evidence to find out answers for the above questions. The first section of this paper examines the relevant literature to find out the current classification of the proverbs. Then, the meanings of proverbs were analysed, sorted and sampled in accordance with the views of four experts. The findings reveal that some proverbs that are known as having direct meanings actually have partially metaphoric meanings. Partially direct, partially metaphoric meaning proverbs should be named different term. Researcher suggests the term "partially metaphoric meaning proverb" for such proverbs. Accordingly, proverbs are classified as direct meaning, partially metaphoric meaning and metaphoric meaning for the first time by the researcher. According to this classification, various proverbs books may be classified. Especially for primary and secondary school students, firstly direct meaning, then partially metaphoric meaning and later metaphoric meaning can be taught.

Key Words: Proverbs, Metaphoric Meaning, Direct Meaning, Partially Metaphoric Meaning Proverb.

1. Giriş

Türk kültürünün ve sözlü edebiyatın zengin ürünlerinden biri de atasözleridir. Atasözü terimi, Dîvânü Lügâti't-Türk'te sav şeklinde kullanılmakta iken, daha sonraki devirlerde mesel, darb-ı mesel, atalar sözü, atasözü gibi kelime veya kelime gruplarıyla karşılanmıştır.

Durûb-ı Emsâl-i Osmâniye'de atasözleri, "Durub-i emsal ki hikmet-ül-avamdır, lisanından sâdır olduğu bir milletin mahiyet-i efkârına delâlet eder." (Şinasi, 1863'ten aktaran Özön, 1956: III), sözleriyle tanımlanır. Şinasi gibi başka araştırmacılar da atasözlerinin halka ait düşüncelerin, duyguların, tecrübelerin ve inançların özlü ifadeleri olduğunu, başka bir deyişle atasözlerinin halkın hayat felsefesini ve bilgelliğini yansıttığını belirtmişlerdir (Oy, 1972; Soykut, 1974; Okay, 1991; Honeck, 1997).

Aksoy (1988b: 37) atasözlerini "Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran, kalıplaşmış biçimleri bulunan ve kamuca benimsenmiş olan özlü sözler" şeklinde tanımlarken Mieder (2004: 3), ise "atasözleri mecazi, sabit ve ezberlenebilir bir biçimi olan ve nesilden nesile aktarılan, bilgelik, doğruluk, ahlaki ve geleneksel görüşleri içeren, halkın genellikle bildiği kısa cümlelerdir" şeklinde tanımlamıştır. Araştırmacılar tanımlarında atasözlerinin kalıplaşmış biçimleri bulunduğu, halkın hayat felsefesi ve görüşlerini içerdiği, kısa ve özlü cümleler olduğunu vurgulamıştır.

Elçin (1992: 344) atasözlerini, "İlk söyleyicilerini tespit edemediğimiz bu dil mahsulleri, hayat prensibi olacak fikir ve düşünceleri; din, ahlak, hukuk, iktisat, terbiye, gelenek, görenek ile tabiat olaylarından, teknikten vb. çıkacak kaideleri müşahhasan mücerrede giden bir yolla, bazen bir fıkra kılığında söz ve yazıyla nesillerden nesillere intikal ettiren hikmetli cümlelerdir" ifadeleriyle tanımlamıştır. Bu tanımda ise atasözlerinin anonim olduğu, çeşitli konularla ilgili fikirlerin somuttan soyuta giden bir anlatımla kuşaktan kuşağa aktarıldığı ifade edilmiştir.

Türkçe ilk atasözü örneklerine Orhun Yazıtları'nda ve Kaşgarlı Mahmut'un Divânü Lugat'it-Türk'ünde rastlanır. "On birinci asırdan bugüne kadar geçen bin yıla yakın bir zaman içerisinde gelip geçmiş şairlerimizden –pek azı müstesna- hemen hepsinin şiirlerinde atasözlerine oldukça mühim yer verilmiş olduğunu görmekteyiz" diyen Dilçin (2000: XX), *Edebiyatımızda Atasözleri* adlı eserinde bunu örneklerle açıklamıştır. Bunun yanında çeşitli eserlerde geçen atasözleriyle ilgili inceleme ve araştırmalar da yapılmıştır (Sağlam, 2004; Toker, 2006; Savran, 2007; Poyraz ve Tergip, 2010)

Geçmişten günümüze pek çok bilim adamı, eğitimci, yazar ve şair, atasözlerini toplayıp kitap hâline getirmiştir. Atasözlerini alfabetik veya konularına göre belli bir düzen içinde toplayan kitaplar 15. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanmıştır (İzbudak, 1936; Oy, 1972; Beyzadeoğlu, 2003). Türk atasözleriyle ilgili 15. yüzyıl ve sonrasındaki yazma eserler büyük önem taşısa da sistemli bir biçimde

ilk derleme çalışmaları Tanzimat döneminde başlamıştır (Oy, 1972; Par, 1982; Sağlam, 2004).

Atasözleriyle ilgili Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yazılı kaynaklardan ve sözlü dilden hareketle birçok derleme çalışması yapılırken aynı zamanda atasözleri değişik açılardan incelenmeye tabi tutulmuştur.

Atasözlerinin belirli bir unsurunun ele alınarak veya sınırlı tutularak incelendiği çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu tür çalışmalarda atasözlerinde metaforlar (Erdem, 2010; Yaylagül, 2010), doğal çevre (Karakuş ve Keçe, 2012) yüz (Sarıtaş, 2012), din (Yılmaz, 2007; Alkayış, 2009), girişimcilik (Esen ve Yılmaz, 2011), dinleme (Gürel ve Tat, 2012), eğitim (Taşdelen, 2000; Yılmaz, 2000), sosyal hayat (Başgöz, 2003; Erginer, 2010), toplumsal cinsiyet (Özkan ve Gündoğdu, 2011), kadın (Batur, 2011) gibi konu ve kavramların işlenişine ele alınmıştır.

Bunun yanında araştırmacılardan kimisi atasözlerini yapı bakımından (Şenaltan, 1971; Sakaoğlu, 1975; Uzun, 1990; Karahan 1999; Beyzadeoğlu, 2003; Korkmaz, 2003; Altun, 2004; Çakmak, 2006; Erol, 2007; Özkan, 2011) incelerken kimisi de anlamları bakımından (Aksoy, 1988a; Akçataş, 2011) incelemiştir. Atasözlerinin şekil veya yapı bakımından incelenmesiyle ilgili pek çok araştırma bulunurken anlam bakımından inceleyen çok az araştırma olduğu görülmektedir.

Araştırmalarda genellikle atasözleri gerçek anlamlı ve mecaz anlamlı olarak ikiye ayrılmıştır. Acaba atasözleri sadece gerçek ve mecaz anlamlı mıdır? Özellikle gerçek anlamlı olduğu ifade edilen atasözleri gerçek anlamlı mıdır? Acaba atasözleri anlamları açısından başka bir şekilde sınıflandırılabilir mi? Makalede bu soruların cevabı aranmıştır.

2. Yöntem

Araştırma betimleyici bir çalışma olup veriler, doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. "Doküman incelenmesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187). Çalışmada önce çeşitli araştırmacılardan hareketle atasözleri anlam açısından incelenmiş sonra dört uzman görüşü doğrultusunda değerlendirilmiştir. Daha sonra atasözleri anlamları açısından derecelendirilmiş ve örneklendirilmiştir.

3. Atasözlerinin Anlamlarına Göre Derecelendirilmesi

Aksoy 1962'te *Bellekten*'de yayımlanan makalesinde atasözlerini biçim, kavram ve tamamlayıcı bilgiler başlıkları altında incelemiştir. Aksoy bu makalesinde (1988a: 136), "her ne kadar atasözlerimizin çoğu 'temsili' ve 'mecazi' ise de temsili ve mecazi olmayan atasözlerimiz de az değildir" diyerek anlamları bakımından atasözlerini "mecazlı" ve "mecazsız" şeklinde ikiye ayırmış ve örneklendirmiştir.

Türkiye'de bu tarihten sonra yayımlanan makale veya kitaplarda birçok araştırmacı, anlamları açısından atasözlerini iki kısma ayırarak atasözlerinin çoğunun mecazlı/yan/dolaylı olduğu, bir kısmının ise gerçek/düz/doğrudan anlamlı olduğunu belirtmişlerdir (Oy, 1972; Soykut, 1974; Emir, 1976; Saraçbaşı ve Minnetoğlu, 1978; Köklügiller, 1989; Acaroğlu, 1992; Su, 1994; Sağlam, 2001;

Çotuksöken, 2004; Kazıcı, 2008; Önel, 2008; Parlatır, 2008; Bağcı, 2010; Pala, 2010; Bulut, 2011; Tepeli ve Arıcı, 2012).

İngilizce kaynaklarda da atasözleri genellikle gerçek anlamlı (literal/direct meaning) ve mecaz anlamlı (implied/metaphoric/figurative proverbs) şeklinde iki kısma ayrılmıştır (Norrick, 1985; Paczolay, 1998; Gibbs, 2001; Wilson, 2009).

Türk atasözleriyle ilgili araştırmacılar atasözlerini gerçek ve mecaz anlam şeklinde ikiye ayırıp bunları örneklendirmişlerdir. Bu atasözleri tek tek incelenmiş, özellikle gerçek anlamlı olduğu ifade edilen atasözleri aşağıda tartışılmıştır.

Aksoy (1988b: 136), “Bugünkü işini yarına bırakma” atasözünü mecazsız atasözü olarak nitelendirmiştir. Bu atasözünde kastedilen bugün ve yarın değil, işin zamanında yapılması gerektir. Burada bugün ve yarın kelimeleri gerçek anlamıyla değil, mecaz anlamıyla kullanılırken iş kelimesi gerçek anlamda kullanılmıştır. Bu yüzden “Bugünkü işini yarına bırakma” atasözünü mecazsız veya gerçek anlamlı diye nitelendirmek doğru değildir.

Aksoy yine “Dost ile ye iç, alışveriş etme” (1988b: 136) atasözünü, mecazsız diye nitelendirmiştir. Bu atasözünde de dost, alışveriş gerçek anlamda, “ye-, iç-” kelimeleri gerçek anlamlarıyla değil, “birlikte vakit geçirmek, muhabbet etmek” anlamıyla kullanıldığı için mecaz anlamdadır. Aksoy (1988b: 136)’un son örneği ise, “Akıllı düşman akılsız dosttan hayırlıdır” atasözüdür. Bu atasözündeki kelimelerin tamamı gerçek anlamında kullanılmıştır.

Soykut (1974: 46) “Çocuk düşe kalka büyür” atasözündeki kelimelerin her birinin sözlük anlamıyla kullanıldığını ifade etmiştir. Bu atasözünde ‘düşe kalka’ ifadesinde kastedilen “çocuk tecrübe ederek, yaşayarak, deneme yanılma yoluyla kendisi öğrenerek büyür” anlamındadır. Bu yönüyle “düşe kalka” mecaz anlamındadır.

Saraçbaşı ve Minnetoğlu (1978), gerçek anlamlı atasözüne “Zararın neresinden dönülse kârdır” örneğini vermiştir. Bu atasözünde kelimelerin tamamı gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Köklügiller, (1989) ve Su (1994) gerçek anlamlı atasözüne örnek olarak Aksoy (1988b)’da geçen “Bugünün işini yarına bırakma” atasözünü göstermiştir.

Çotuksöken (2004: 10) “Açma sırrını dostuna, o da söyler dostuna”, “Adamın iyisi iş başında belli olur”, “Çoğu zarar, azı karar” atasözlerinin düz anlatımlı olduğunu belirtmiştir. Birinci atasözünde “sırrını açmak” ifşa etmek, açıklamak anlamında kullanıldığı için mecazdır. İkinci atasözünde “adam” erkek kişi anlamında değil, kız, erkek, yaşlı, genç anlamlarını kapsayan “insan” anlamında kullanılmıştır. Aksoy (1988b) bu atasözünü açıklarken “insan” kelimesini kullanmıştır. Üçüncü atasözünde ise bütün kelimeler gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Üç atasözünün ikisi kısmen düz anlatımlı iken sadece üçüncü atasözü düz anlatımlı, başka bir deyişle kelimeler görünen anlamlarıyla kullanılmıştır.

Çeçen (2008) yabancılara Türk atasözlerini öğretirken atasözlerinin dört basamakta verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Birinci basamakta, görünüşteki anlamıyla bir mesaj taşıyan, göndergelerin açık olarak ifade edildiği atasözlerine yer

verilmiştir. Bu atasözlerinin yalnızca yüzey yapısı vardır. Söylenenin dışında bir anlam aramaya gerek yoktur “Bin dost az bir düşman çok. Yazın başı pişenin kışın aşı pişer. İyi dost kötü günde belli olur” vb. Bu açıklamalardan araştırmacının gerçek anlamı esas aldığı görülmektedir.

Çeçen’in birinci basamak için örnek gösterdiği “Bin dost az bir düşman çok” atasözünde “bin ve bir” kelimeleri görünüşteki anlamıyla başka bir deyişle gerçek anlamıyla kullanılmamıştır. Bu atasözündeki bin ve bir azlık çokluk ifade etmek için mecaz anlamında kullanılmıştır. Aksoy (1988b: 189) bu atasözünü açıklarken “Ne kadar çok dostun olursa ...” şeklinde açıklamıştır. “Yazın başı pişenin kışın aşı pişer.” atasözünü ise Aksoy (1988b) iki şekilde açıklamıştır. Birinci açıklamasında yaz ve kış kelimeleri gerçek, başı pişmek ve aşı pişmek mecaz anlamdadır. İkinci açıklamasında ise tamamen mecaz anlamda açıklamıştır. Çeçen’in üçüncü örneği “İyi dost kötü günde belli olur” atasözünde ise kara gün tamlaması gerçek anlamıyla değil, üzüntülü, dertli gün anlamıyla mecazdır.

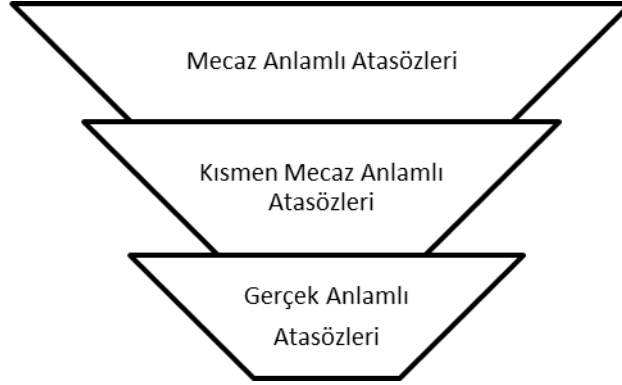
Kazıcı araştırmasında (2008: 11), Aksoy’un gerçek anlamlı atasözleri için verdiği örnekler “Acele işe şeytan karışır” atasözünü ilave etmiştir. Aksoy (1988b: 107) bu atasözünü “aceleyle yapılan iş yanlış, bozuk olur” şeklinde açıklarken Saraçbaşı ve Minnetoğlu (1978: 14), “Acele ile yapılan iş hatalı olur, yanlış olur” şeklinde açıklamıştır. Bu yüzden “şeytanın karışması” gerçek anlamıyla değil, mecaz anlamıyla kullanılmıştır.

Yukarıdaki atasözleri genel olarak değerlendirildiğinde, gerçek anlamlı atasözlerinin bazılarının tamamen gerçek, bazılarının ise kısmen gerçek, kısmen mecaz anlamı olduğu belirlenmiştir. Kısmen gerçek, kısmen mecaz anlamı atasözlerinin, gerçek anlamı ile mecaz anlamı atasözleri arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Öyleyse bu tip atasözlerinin başka bir isimle adlandırılması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Çotuksöken (1988: 12), “Bir bölümü açık ve anlaşılır bir nitelik taşıyan öbür bölümünde dolaylı bir anlatım yer alır” şeklinde ifade edilen atasözleri için “yarı-dolaylı anlatım” kavramını kullanmıştır. Bu adlandırmada “yarı” kelimesi, bir nesnenin yarısı gibi ölçülebilen bir şeyi çağrıştırmakla beraber kesin ve sabit bir ifadedir. “Dolaylı” kelimesi yerine “mecaz” daha açık ve anlaşılır ifadedir. Bu yüzden yarı-dolaylı anlatım kavramı yerine “kısmen mecaz anlamı atasözleri” kavramı önerilmektedir.

Atasözlerinin bir kısmında kelimeler gerçek anlamıyla kullanılırken bir kısmında mecaz anlamıyla kullanılıyorsa bunlara kısmen mecaz anlamı atasözleri denir. Bu kavramı açıklamak için iki atasözünü incelenmiştir. “Borç yiğidin kamçısıdır”, “Dost acı söyler” atasözleri ne tamamen gerçek anlamı ne de tamamen mecaz anlamıdır. Birinci atasözünde borç kelimesi gerçek anlamıyla kullanılırken kamçı mecaz anlamıdır. İkinci atasözünde ise dost gerçek anlamdayken acı söylemek mecaz anlamıdır. Atasözlerinde kelimelerin bir kısmı gerçek anlamıyla kullanılırken bir kısmında mecaz anlamıyla kullanılmıştır. Buna göre, anlamları bakımından atasözleri üçe ayrılmıştır: Gerçek anlamı, kısmen mecaz anlamı ve mecaz anlamı atasözleri.

Gerçek anlamlı atasözlerinde, bütün kelimeler gerçek anlamda kullanılmıştır. “Fakirlik ayıp değil, tembellik ayıp”, “Çok konuşan çok yanılır” vb. Mecaz anlamlı atasözlerinde ise bütün kelimeler mecaz anlamda kullanılmıştır. “Meyveli ağacı taşlarlar”, “Deveyi yardım uçuran bir tutam ottur” vb. Atasözlerinin anlamlarına göre derecelendirilmesi Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1: Atasözlerinin Anlamlarına Göre Derecelendirilmesi

Şekil 1’de gösterildiği gibi en altta gerçek anlamlı atasözleri, bir üstünde kısmen mecaz anlamlı atasözleri ve en üstte ise mecaz anlamlı atasözleri bulunmaktadır. Atasözlerinin ilk çıkışında kelimeler temel anlamdadır. Daha sonra atasözleri zamanla Elçin (1992)’in ifade ettiği gibi soyut anlam kazanmaktadır. Bu yüzden mecaz anlamlı atasözlerinin temelinde gerçek anlam bulunmaktadır.

Aksoy (1988b)’un *Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*’nde bulunan 2.667 atasözünün tek tek bu derecelendirmeye göre sınıflandırılması makalenin boyutunu aşacağından örnek olması yoluna gidilmiştir. Buna göre, her birinden yirmişer atasözüne alfabetik olarak yer verilmiştir. Atasözlerinin sözlükteki numarası parantez içinde belirtilmiştir.

A. Gerçek Anlamlı Atasözleri

1. Aç ne yemez, tok ne demez. (59)
2. Az söyle, çok dinle. (468)
3. Çok konuşan çok yanılır. (819)
4. Hayırlı komşu, hayırsız akrabadan iyidir. (1384)
5. Her çok azdan olur. (1401)
6. İnsanın canı acıyan yerindedir. (1547)
7. Kardeşi kardeş yaratmış, rızkını ayrı yaratmış. (1668)
8. Kişi arkadaşından bellidir. (1830)
9. Kul hatasız olmaz. (1915)
10. Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz. (2076)

11. Ölüm hak, miras helal. (2125)
12. Ölüme çare bulunmaz. (2122)
13. Önce düşün, sonra söyle. (2135)
14. Sadık dost akrabadan yeğdir. (2199)
15. Sağlık varlıktan yeğdir. (2207)
16. Sebepsiz ölüm olmaz. (2234)
17. Şubatın sonundan, martın onundan kork. (2350)
18. Ucuz alan pahalı alır. (2439)
19. Yalancı kim? İşittiğini söyleyen. (2507)
20. Zorla güzellik olmaz. (2661)

B. Kısmen Mecaz Anlamlı Atasözleri

1. Acele işe şeytan karışır. (12)
2. Aç aman bilmez, çocuk zaman bilmez. (28)
3. Ağacı kurt, insanı dert yer. (95)
4. Aşk başa gelirse, akıl baştan çıkar. (364)
5. Bekârlık sultanlıktır. (557)
6. Bin bilsen de bir bilene danış. (595)
7. Bin dost az, bir düşman çoktur. (596)
8. Güvenme varlığa, düşersin darlığa. (1328)
9. İyi evlat babayı vezir, kötü evlat rezil eder. (1615)
10. Lafla peynir gemisi yürümez. (1963)
11. Mal canın yongasıdır. (1976)
12. Mazlumun ahı indirir şahı. (2000)
13. Öfkeyle kalkan zararlar oturur. (2105)
14. Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır. (2190)
15. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. (2380)
16. Teyze ana yarısıdır. (2414)
17. Ulu sözü dinlemeyen uluyakalır. (2444)
18. Umut fakirin ekmeğidir. (2446)
19. Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış. (2508)
20. Yaş kesen, baş keser. (2535)

C. Mecaz Anlamlı Atasözleri

1. Acı patlıcanı kırağı çalmaz. (23)
2. Alçak yerin tepeceği dağ görünür. (213)
3. Altın eşik, gümüş eşığe muhtaç olur. (267)

4. Az ateş çok odunu yakar. (456)
5. Batın ki kar havası, eve gel kör olası. (501)
6. Bal tutan parmağını yalar. (521)
7. Bir katar deveyi bir eşek yeder (645)
8. Çivi çiviye söker. (796)
9. Demir tavında dövülür. (890)
10. Hamama giren terler. (1355)
11. İki karpuz bir koltuğa sığmaz. (1515)
12. Koyun can derdinde, kasap yağ derdinde. (1863)
13. Kuştan korkan darı ekmez. (1946)
14. Minareyi çalan kılıfını hazırlar. (2014)
15. Paça ıslanmadan balık tutulmaz. (2142)
16. Perşembenin gelişi çarşambadan bellidir. (2168)
17. Rüzgâr eken fırtına biçer. (2180)
18. Tas yere düşmeden çanlamaz. (2370)
19. Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış. (2385)
20. Yuvarlanan taş yosun tutmaz. (2619)

4. Sonuç

Hem İngilizce kaynaklarda hem de Türk atasözleriyle ilgili yapılan çalışmalarda atasözlerinin, genellikle gerçek ve mecaz anlamlı şeklinde ayrıldığı görülmektedir. Gerçek anlamlı olduğu ifade edilen atasözleri incelendiği ve değerlendirildiğinde, bazılarının tamamen gerçek anlamlı, bazılarının ise kısmen gerçek kısmen mecaz anlamlı olduğu belirlenmiştir. Araştırmacı bu tür atasözleri için “kısmen mecaz anlamlı atasözleri” kavramını önermiştir. Bu durumda anlamları açısından atasözlerinin üçe ayrılması gerektiği ortaya çıkmıştır: Gerçek anlamlı, kısmen mecaz anlamlı ve mecaz anlamlı atasözleri.

Bu sonuçlara göre, şu öneriler getirilebilir:

1. İlk defa araştırmacı tarafından atasözleri, gerçek anlamlı, kısmen mecaz anlamlı ve mecaz anlamlı şeklinde derecelendirilmiştir. Bu derecelendirmeye göre çeşitli atasözleri kitapları tasnif edilebilir.

2. Gerçek anlamlı, kısmen mecaz anlamlı ve mecaz anlamlı şeklinde yapılan derecelendirme, özellikle ilkökul ve ortaokul öğrencilerine atasözleri öğretirken kullanılabilir. Atasözlerinin bu şekilde öğretimi hem somuttan soyuta öğretim ilkesi hem de Piaget'in zihin gelişimi kuramı açısından uygundur. Söz gelişi, üçüncü, dördüncü, beşinci sınıf öğrencilerine gerçek anlamlı atasözleri öğretilirken altıncı ve yedinci sınıf öğrencilerine kısmen mecaz anlamlı atasözleri ve sekizinci sınıf öğrencilerine öğretilir. Bununla ilgili deneysel çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Acaroğlu, T. (1992). *Türk Atasözleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akçataş, A. (2011). "A Study On Antonymous Relations İn Turkey Turkish Proverbs and Idioms". *Turkish Studies*, 6 (1), 311-322
- Aksoy, Ö. A. (1988a). "Atasözleri, Deyimler". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1962*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 131-166.
- Aksoy, Ö. A. (1988b). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Alkayış, M. F. (2009). "Dini İçerikli Atasözleri Üzerine". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (27), 287-292.
- Altun, M. (2004). "Türk Atasözleri Üzerine Sentaktik Bir İnceleme". *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6 (21), 79-91
- Bağcı, H. (2010). "İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Atasözleri ve Deyimleri Algılama Düzeyi". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 91-110.
- Başgöz, İ. (2003). "Atasözlerinde İmaj, Mesaj ve Sosyal Değişim" (Çev.: Aynur Koçak). *Halkbilimi Araştırmaları 2. Kitap*, 109-125.
- Batur, Z. (2011). "Atasözü ve Deyimlerde Kadın ve Kadının Sosyo-Psikolojik Özellikleri". *Turkish Studies*, 6 (3), 577-584.
- Beyzadeoğlu, S. (Hazırlayan) (2003). *Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bulut, S. (2011). *Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Çakmak, O. (2006). *Türk Atasözlerinde Kelime Grupları Kip ve Şahıs İfadesinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Çeçen, M. A. (2008). "Yabancılara Türk Atasözlerinin Öğretiminde Sıralamaya İlişkin Bir Deneme". *Türkiye'de Yabancı Dil Eğitimi Ulusal Kongresi (22-23 Kasım 2007) Bildiriler*, Ankara: Bizim Büro Basımevi, s. 259-263.
- Çotuksöken, Y. (1988). *Atasözlerimiz (4. Baskı)*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (2004). *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (1. Baskı)*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Dilçin, D. (2000). *Edebiyatımızda Atasözleri (2. Baskı)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Elçin, Ş. (1992). "Atalar Sözü". *Türk Dünyası El Kitabı Üçüncü Cilt Edebiyat (2. Baskı)*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 343-354.
- Emir, S. (1976). *Atasözleri ve Vecizlerin Açıklamaları*. İstanbul: Emir Yayınları.
- Erdem, S. (2010). "Atasözlerinde Metaforların İşleyişi". *Milli Folklor*, 22 (88), 33-37.

Erginer, G. (2010). *Atasözlerinde Sosyal Hayat*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.

Erol, Ç. (2007). *Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Esen, S. ve Yılmaz, E. (2011). "Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Girişimcilik Olgusu (Sosyo-Ekonomik Açıdan Bir Bakış)". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 249-258.

Gibbs, R. W. (2001). "Proverbial Themes We Live By". *Poetics*, 29, 167-188.

Gürel, E. ve Tat, M. (2012). "Bir İletişim Edimi Olarak Dinleme Ve Türkçede Bulunan Dinleme Temalı Atasözleri İle Deyimler Üzerine Bir İçerik Analizi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (23), 276-97.

Honeck, R. P. (1997). *A Proverbs in Mind: The Cognitive Science of Proverbial Wit and Wisdom*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

İzbudak, V. (1936). *Atalar Sözü*. İstanbul: Devlet Basımevi.

Karahan, L. (1999). *Türkçenin Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karakuş, U. ve Keçe, M. (2012). "Türk Atasözlerinde Doğal Çevre Algısı Ve Çevre Eğitimi Açısından Önemi". *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks*, 4 (3), 131-145.

Kazıcı, E. (2008). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Deyim ve Atasözlerinin Öğretiminde Dramatizasyon Yönteminin Etkililik Düzeyi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Köklügiller, A. (1989). *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler* (4. Baskı). İstanbul: Kaya Yayınları

Mieder, W. (2004). *Proverbs: A Handbook*. London: Greenwood Press.

Norrick, N. R. (1985). *How Proverbs Mean: Semantic Studies in English Proverbs*. Amsterdam: Mouton.

Okay, O. (1991). *Kültür ve Edebiyatımızdan*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Oy, A. (1972). *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Önel, G. (2008). *İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf Öğrencilerinin Atasözlerini Algılama Düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Özkan, B. ve Gündoğdu, A. E. (2011). "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler". *Turkish Studies*, 6 (3), 1133-1147.

Özkan, İ. (2011). "Türk Atasözlerinde Yinelemeler". *Turkish Studies*, 6 (1), 1595-1603.

Özön, M. N. (1956). *Türk Atasözleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Paczolay, G. (1998). "Some Notes On The Theory Of Proverbs". (Ed. Peter Durco) *Europhras '97: Phraseology And Paremiology*. Bratislava: Akademia PZ, s. 261-266.

Pala, İ. (2010). *Sözün Özünden Dünden Bugüne Atasözleri* (2. Baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.

Par, A. H. (1982). *Örneklî Açıklamalı Atasözleri* (4. Baskı). İstanbul: Serhat Dağıtım Yayınevi.

Parlatır, İ. (2008). *Atasözleri*. Ankara: Yargı Yayınları.

Poyraz, Y. ve Tergip, A. (2010). "18. Yüzyıl Dîvân Şairlerinden Hâkim'in Şiirlerinde Atasözleri, Deyimler ve Halk Söyleyişleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (15), 188-202.

Sağlam, M. Y. (2001). "Atasözleri ve Deyimlerde İmgelem". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 45-51.

Sağlam, M. Y. (2004). *Atasözleri Kaybolan Kültür Mirasımız*. Ankara: Ürün Yayınları.

Sakaoğlu, S. (1975). "Atasözlerimizin Yapısı". *Türk Folkloru Araştırma Yıllığı Belleten 1974*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 133-141.

Saraçbaşı, M. E. ve Minnetoğlu, İ. (1978). *Türk Atasözleri Sözlüğü*. Minnetoğlu Yayınları.

Sarıtaş, S. (2012). "Türk Kültüründe Yüzle İlgili Deyim Ve Atasözleri Üzerine Bir Çalışma". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 175-181.

Savran, Ö. (2007). "Neşâtî Divanı'nda Söz Kalıpları". *Turkish Studies*, 2 (4), 1329-1337.

Soykut, İ. H. (1974). *Türk Atalar Sözü Hazinesi*. İstanbul: Ülker Yayınları.

Su, A. (1994). *Ata Sözlüğü* (12. Baskı). İstanbul: Yuva Yayınları.

Şenaltan, S. (1971). "Alman ve Türk Atasözlerinin Dil Yapısı Üzerine Bir Etüt". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Batı Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 85-112.

Taşdelen, V. (2000). "[Türk Atasözlerinde Eğitim](#)". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33 (1), 121-135.

Tepeli, Y. ve Arıcı, A. F. (2012). "Lise Öğrencilerinin Atasözlerini Kavrama Düzeyleri Üzerine Nitel Bir Araştırma". *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 223-236.

Toker, M. (2006). "Gülhanî; Darbû'l-Mesel Adlı Eseri ve Eserde Geçen Türkçe Atasözleri". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 20, 70-71.

Uzun, N. E. (1990). "[Atasözlerinin Kısallığı Ya Da Dilbilimsel Eksilti Sorunu](#)". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 33 (1, 2), 141-150.

Wilson, F. C. (2009). *A Model For Translating Metaphors in Proverbs (French To English): A Cognitive Descriptive Approach*. Unpublished Master of Art Thesis, Kanada: The University Of British Columbia. <https://circle.ubc.ca/handle/2429/12923?show=full> (Erişim Tarihi: 17.05.2013)

Yaylagül, Ö. (2010). "Divânu Lugâti't-Türk'te Yer Alan Atasözlerindeki Metaforlar". *Millî Folklor*, 85, 112-121.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yılmaz, M. (2000). "Türkçe Atasözlerinde Eğitim Anlayışı". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33 (1), 137-145.

Yılmaz, N. (2007). "Kültürümüzden Atasözlerimize Yansıyan İslam Dininin İnanç Esasları: Âmentü", *Turkish Studies*, 2 (4), 1077-1094.